

= = = = Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk = = = = = = = = = =

/// A lengyel Nőtörténelmi Kutató- központ és a Nemzeti Emlékezet Intézetének levéltári anyagai

A Nőtörténelmi Kutatóközpont (*Ośrodek Badań Historii Kobiet*) a lengyel Tudományos és Felsőoktatási Minisztérium (*Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego*) „DIALOG”-programja keretében 2019-ben egy nő történelmi tematikájú projektet indított el.¹ A projekt célja elsősorban a tudományos igényű nő történelmi kutatások megkezdése, az elért eredmények bemutatása, illetve mindezek népszerűsítése volt. Megvalósítandó feladatai közé tartozott továbbá, hogy az érintett kutatók tapasztaltabb és ifjabb generációja számára közös tudományos platformot teremtsen, ahol a kutatási eredményeiket megvitathatják, illetve a szerzett tapasztalatokat kicserélhetik egymással.

A projekt működését Małgorzata Dajnowicz, a Białystoki Egyetem Kultúr- és Társadalomtörténelmi Tanszékének vezetője felügyeli. A kutatócsoport további tagjai: Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Ewa Maj, Lidia Michalska-Bracha, Magdalena Mikołajczyk, Agnieszka Szudarek, Maria Bauchrowich-Tocka, Anna Szwed-Walczak, Urszula Sokołowska és Justyna Zajko-Czochańska. A kutatóközpont a 2011 óta működő Nőtudományi Intézet (*Instytut Studiów Kobietych, ISK*) szervezeti alárendeltségébe tartozik. Az intézet igazgatótanácsának elnöke Małgorzata Dajnowicz, további tagjai Marcin Siedlecki és Anna Snarska. A Nőtudományi Intézet elsődleges feladata a kapcsolattartás, illetve különböző oktatási és kulturális projektek működtetése helyi, illetve nemzetközi szinten. Folyamatosan együttműködik a lengyel akadémiai hálózattal és az oktatás helyi szintű egységeivel is. Az alapítók a Białystoki Egyetem (a Történelmi és Államtudományi Intézet), a Pénzügyi és Közigazgatási Egyetem, a Nem-Állami Pedagógiai Főiskola és a białystoki 4. számú középiskola oktatói, továbbá a Białystoki Egyetem történész, szociológus és jogász doktorandusz hallgatói voltak.

1 = Program „DIALOG” MNiSW (nr 0016/DLG/2019/10).

A Nőtörténeti Kutatóközpont az alap kutatások elvégzését tűzte ki. Ezen első sorban a lengyel nők nyilvánosságban betöltött szerepének vizsgálatát kell értenünk: miként változott a nők képe a médiában és a sajtóban, illetve a nők szerepe a kultúra, a tudomány, az oktatás, a gazdaság és a politika területén a 19. században, valamint 1945 után. A kutatások egyúttal komparatív jellegűek, s igyekeztek az európai és egyetemes tendenciákra is reflektálni. A kutatás eredményeit az ún. Białystoki Nőtörténeti Iskola (*Białostocka Szkoła Historii Kobiet*) által rendezett tudományos konferenciák, konzultációk, workshopok, tematikus vitaestek és egyéb médianyilvános programok keretében tárják az érdeklődők elé.

A Nőtörténeti Kutatóközpont alakuló ülésére 2019. október 25–26-án került sor, amelyet „*A lengyelországi nő történet irányai – a kutatások állása és perspektívái*” címmel rendeztek meg. A kutatóközpont munkatársai 2019 végén és 2020-ban is tartottak hasonló találkozót, melyek közül három eseményt kell kiemelnünk. Ezek: 1. a már említett Białystoki Nőtörténeti Iskola 2019. november 21. és 25. között sorra kerülő első ülése („*A lengyel történelmi kutatások irányai és perspektívái*”); 2. a Nőtörténeti Kutatóközpont második ülése 2019. december 13-án („*Tudományos kutatás és a nők 20. századi története*”); 3. a központ harmadik ülése 2020. február 7–8-án („*A történelmi kutatások forrásai és módszerei*”).

A fenti találkozók során két előadást is tartott Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, a varsói Nemzeti Emlékezet Intézete (*Instytut Pamięci Narodowej, IPN*) Levéltári Forrásfeldolgozó Osztályának munkatársa, aki a Nőtörténeti Kutatóközpont projektjének keretében működik együtt az ISK-val. Az első alkalommal, 2019 októberében „*A Nemzeti Emlékezet Intézetében őrzött források felhasználhatósága a szocialista Lengyelország történelmi kutatásakor*” címmel. Ebben kitért a Lengyel Népköztársaság kormánypárti nőszervezetének, a Női Ligának (*Liga Kobiet*) az IPN-ben fellelhető irathagyatékára.² A szóban forgó irategyüttes tartalmazza a liga alapszabályát, a propagandaanyagokat, a rengeteg tagsági igazolványt és a különböző tömegrendezvényeken készült fotókat is. Ezen belül talán a legérdekesebb iratcsoportot a tagoknak az alapszervezetekhez írott levelei képezik, melyekben különféle hétköznapi ügyekben kérték a liga segítségét. Ezek alaposabb feldolgozása után világosabb kép rajzolódhat ki a nőknek a szocialista Lengyelországban és a lengyel állambiztonság működtetésében játszott szerepéről.

A „*Titkoszolgálati archívum és a nők története – problémák és kutatási módszerek*” címmel tartott második előadása a Nőtörténeti Kutatóközpont munkatársainak 2020. február 3-i találkozóján hangzott el. Az előadó itt azokról a kutatói problémákról beszélt, amelyek a lengyel földalatti szervezetek nőtagjai ellen folytatott különböző politikai eljárások során keletkeztek. A represszió leghevesebb időszakában, 1948 és 1956 között a lengyel állami apparátusok által keletkeztetett dokumentumok többsége bírósági anyag, kihallgatási jegyzőkönyv, vádirat és bírósági ítélet.

2 = = A Női Ligáról és annak kutathatóságáról magyarul lásd Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, 2019; Dajnowicz, 2020.

Azonban aligha kell bővebben kitérnünk arra, hogy a földalatti tevékenység miatt eljárás alá vont nőket a legtöbb esetben fizikai erőszakkal vették rá a vallomástételre, s így ezek forrásértéke kétséges. Mindebből következik, hogy a tanúvallomások alapján készített vádiratok és bírósági ítéletek is vitatható képet tükröznek. Mivel a sztálinizmus idején rengeteg férfit és nőt ítéltek halálra vagy hosszú éveket tartó börtönbüntetésre, az IPN-ben fellelhető dokumentumokat érdemes összevetni más közgyűjtemények anyagával is. A második világháború alatt működő titkos szervezetek egykori tagjainak üldözésével foglalkozó történészek számára a legfontosabb kontrollforrások a londoni Lengyel Intézet és Sikorski Múzeum (*Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego*) irattárában, illetve a Földalatti Lengyelország Intézetében (*Stydium Polski Podziemnej*) találhatóak.

A fentebb vázolt kutatási problémák ellenére az IPN páratlan iratanyagot őriz, melyből világosan látszik, hogy a földalatti lengyel ellenzék soraiban rengeteg nő harcolt a népi, szocialista kormány ellen is.

Fordította: Pócs Nándor

=== Hivatkozott irodalom ===

Dajnowicz, 2020

Dajnowicz, Małgorzata: A Női Liga működése a népi Lengyelországban.

Betekintő, 2. sz. 87–97.

Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, 2019

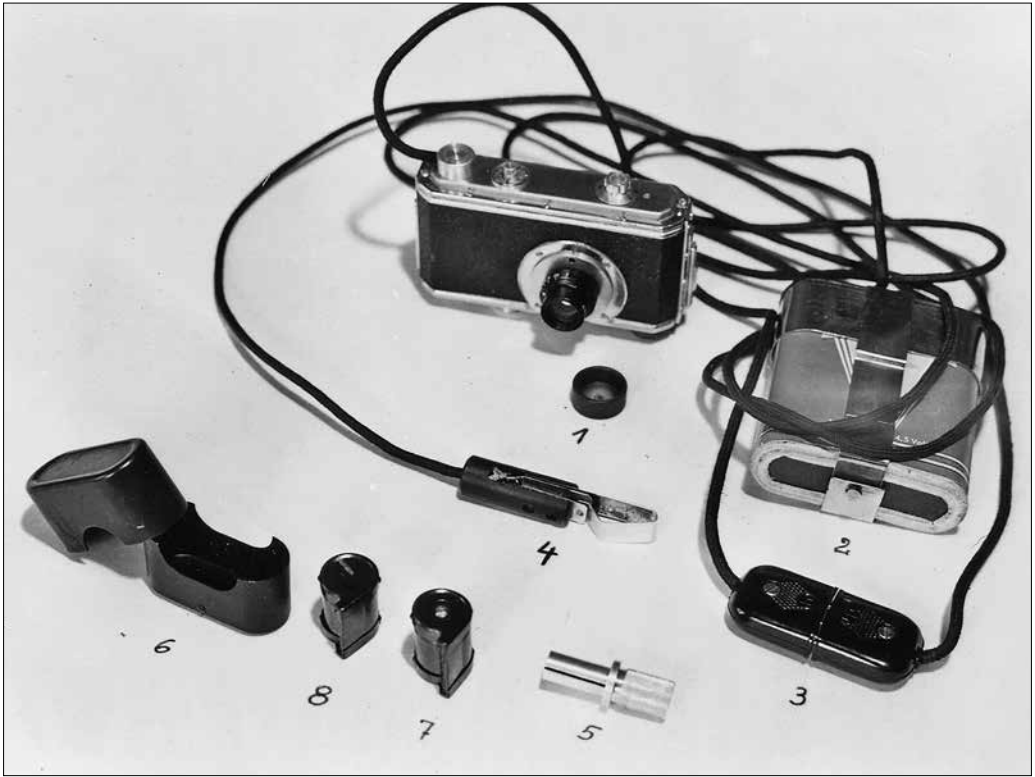
Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, Anna: A Női Ligára vonatkozó levéltári iratok a lengyel Nemzeti Emlékezet Intézete Központi és Területi Levéltáraiban, valamint hasznosíthatóságuk a szervezet történetének feltárásában.

Betekintő, 2. sz. III–131.

Kulcsszavak

=====

Lengyelország, társadalomtörténet, Történeti Levéltár

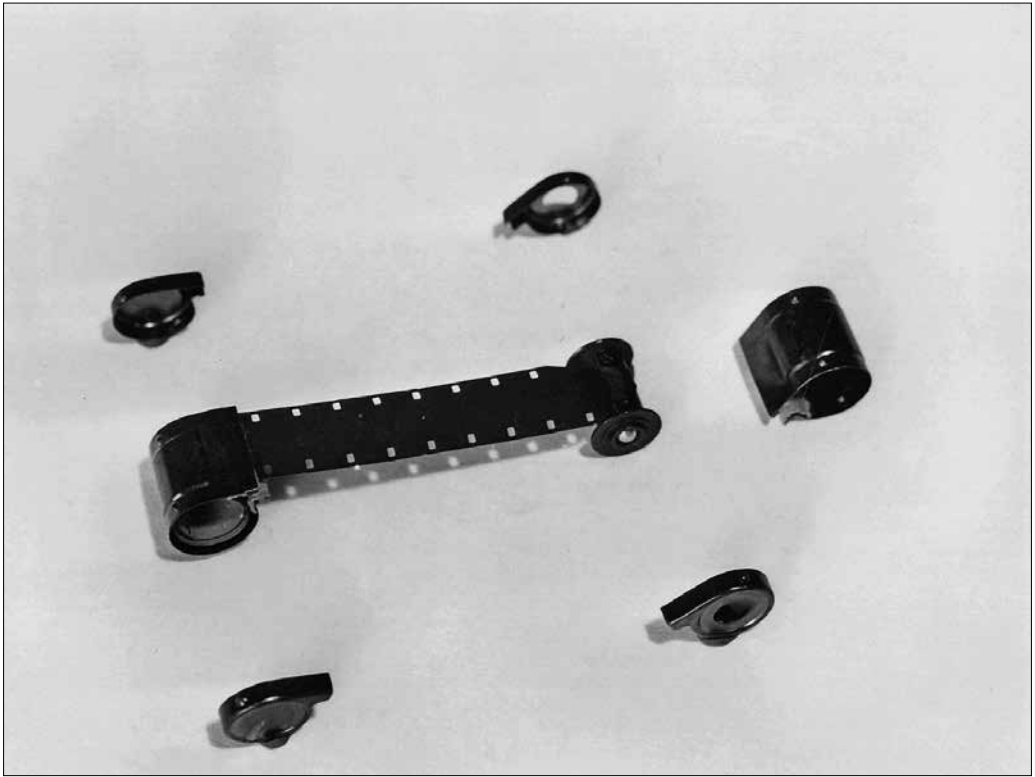

/ The Polish Women's History Research Center and the Archival Sources of the Institute of National Remembrance /

The article provides a brief history of the Institute of Women's Studies and an introduction of the documents held by the Institute of National Remembrance in the frame of its activity. The project "Women's History Research Center" is financed by the "Dialogue" program of the Ministry of Science and Higher Education. Its purpose is to initiate, present and promote scientific research on the history of women in Poland. The project is implemented by the Institute of Women's Studies in Białystok. The President of the Management Board is Prof. Małgorzata Dajnowicz.

During the meetings organized by the Institute of Women's Studies there were two lectures introducing the resources of the Institute of National Remembrance concerning the history of women in the Polish People's Republic. In both lectures the authors pointed the specific characters of documents of the Institute of National Remembrance and the problems related to their analysis.

= Szemle =
////////////////////

